

NIEUWSBRIEF

Archeologie en Monumenten

Bergen op Zoom

**Bouwstijlen in Bergen op
Zoom - Jugendstil**

Voor uw agenda

Montreuil-sur Mer

**Even voorstellen
Elvira en Piet**

Lezing Joris van Spilbergen

Boekennieuws

Van de bestuurstafel

BOUWSTIJLEN IN BERGEN OP ZOOM

JUGENDSTIL 1895 - 1915

(Tom van Eekelen)

Als vaste schrijver van de nieuwsbrief, en daarbij de mogelijkheid hebbende zelf een onderwerp of actuele gebeurtenis onder de aandacht te brengen, zal ik met ingang van deze nieuwsbrief geregeld een bepaalde bouwstijl, voorkomende in Bergen op Zoom en of Halsteren aan de orde stellen. Alvorens een bouwstijl te omschrijven eerst een korte uiteenzetting wat de achtergronden zijn van bouwstijlen.

In het tweede deel van de vorige eeuw kwam de bewustwording van het belang van het behoud van ons bebouwd erfgoed op gang. Uit de vroegste periodes is echter weinig behouden gebleven. Dat is niet alleen in Bergen op Zoom zo, maar in heel Nederland voerde vernieuwing aanvankelijk de boventoon. Dat is jammer, want de monumenten zijn het bekijken zeker waard. En daarmee natuurlijk ook de bouwstijlen waarin huidige en wellicht toekomstige monumenten zijn gebouwd.

Bouwstijlen werden niet alleen verbonden aan een volk, taalgebied of begrip, maar kregen ook namen die afgeleid werden van een bepaalde persoon of plaats. Daar is in het verleden vaak discussie over geweest en nog steeds.

Ieder gebouw heeft een eigen hoofdvorm, gevelindeling en decoratie en is op een bepaalde manier geconstrueerd en uitgevoerd in een bepaald bouw materiaal. Praktisch altijd achteraf kregen gebouwen, die een samenhang vertonen en binnen een bepaalde periode gebouwd zijn, een bouwstijl toebedeeld.

Bergen op Zoom is niet rijk aan bouwstijlen. Toch heeft de stad door zijn rol in de geschiedenis vrijwel van elke stijl, hoe klein dan ook, iets te bieden. Al die stijlen komen in een vaste volgorde aan de orde: karakteristiek, een beschrijving van het ontstaan en de betekenis, de belangrijkste kenmerken en toepassingen met daarbij de belangrijkste voorbeelden die in Bergen op Zoom, maar ook elders terug te vinden zijn. Een goed voorbeeld van de bouwstijl in Bergen op Zoom zal nader belicht worden waarbij ook de geschiedenis van het pand wordt belicht. Deze keer:

Jugendstil 1895-1915

Rond de eeuwwisseling werd de blik veel meer naar de toekomst gericht dan naar het verleden. Er ontstond veel geloof in de vooruitgang, historische elementen voldeden niet meer. Het gevolg was een nieuwe bouwstijl met vormen bestaande uit gestileerde plantaardige motieven: de art nouveau of jugendstil. Art nouveau kent een zwieriger en jugendstil een geometrische vormgeving.

De laatste stijl sloeg meer aan in Nederland. De toepassing van harde en lichtgekleurde bouwmaterialen speelde een belangrijke rol. De stijl is vooral te vinden in winkels. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog verstoortte het positieve geloof in de vooruitgang en markeerde het einde van de jugendstil.

Ontstaan en betekenis

Met de komst van de nieuwe maatschappij ontstond een algemene behoefte aan een eigen, nieuwe stijl, geschikt voor de nieuwe eeuw. Tot dan werd de vormgeving bepaald door de blik op het verleden en vonden de verwerkingen plaats in de neostijlen. Overal in Europa was er weerstand tegen de oude neostijlen. In Duitsland ontstond de jugendstil en in België de art nouveau. Deze stijl werd genoemd naar de in 1895 in Parijs geopende kunsthandel 'Salon de l'Art Nouveau'. In Duitsland ging de stijl jugendstil heten naar het in 1896 opgerichte tijdschrift Die Jugend. De nadruk lag op het decoratieve en dat was er de oorzaak van dat critici al vanaf het begin spraken over 'rammelende wansmaak'. De nieuwe moderne vormen verbeeldden de vooruitgang waarin mechanisatie, elektriciteit en iets later ook de eerste auto's een belangrijke rol speelden. Daarnaast kwam er veel aandacht voor hygiëne. De materialen moesten glad zijn.

Kenmerken

De Jugendstil en art nouveau werden gekenmerkt door gestileerde vormen met plantaardige motieven zoals bloemen, bladeren en stengels. Typierend was verder de uitbundigheid, sierlijkheid en de asymmetrische lijnvoering. De constructieve elementen werden onverhuld getoond en er werd met grote glasoppervlakte gewerkt. Er werd gestreefd naar grote plasticiteit van de gevels door gebruik van loggia's, erkers en torentjes, maar ook door details als flessenhalsvormen, muursleuven en opstaande dakstukken ter afsluiting van de lijstgevel. Geglazuurde baksteen en tegels waren ook een handelsmerk van de Jugendstil.

Belangrijke voorbeelden

Hotel American (1920) in Amsterdam van architect W. Kromhout en het Palace Hotel (1904) in Scheveningen van architect J.W. Bosboom zijn nationale voorbeelden van deze stijl. Jugendstil kwam voor in allerlei gebouwen, maar toch vooral veel in gevels en puien van winkels.

Afb 1: Antwerpsestraat 34

Ook in Bergen op Zoom zijn fraaie staaltjes van Jugendstil te vinden zoals het woonhuis aan de Bosstraat 1 (1914), een winkelpui op het adres Grote Markt 25 (1900) en een winkelpand aan de Zuivelstraat 25 (1910). Dit waren ontwerpen van architect Q.J. Horsten. In dit kader moet ook het woonhuis aan de Antwerpsestraat 34 (afb. 1) worden genoemd van architect J. de Mol. Het is met name het laatste voorbeeld wat ik nader wil toelichten.

Antwerpsestraat 34

Het halfvrijstaande herenhuis aan de Antwerpsestraat 34 is in 1909 gebouwd in opdracht van de heer D.Mol naar een ontwerp van architect Johan de Mol. Het pand met een fraaie voorgevel met kenmerken van de Jugendstil bestaat uit een deels onderkelderde begane grond, verdieping en zolder onder een plat dak met afschuining ter plaatse van de voorgevel. Aan de linkerkzijde van de voorgevel is een smalle doorgang die is afgesloten met een hekwerk (zie afbeelding voorpagina nieuwsbrief).

Afb 2: Gevelsteen Johan de Mol 5-10-1909

De opdrachtgever had een bedrijf in bouwornamenten en bouwmaterialen maar was ook uitvoerder van stukadoor- en metselwerkbedrijf de Mol. Daarnaast had hij een bedrijf genaamd "Brabantia" wat gipsplaten vervaardigden en op locatie plaatste. Het is in deze dan ook niet onlogisch dat de opdrachtgever voor een deel leverancier was van in het huis verwerkte materialen.

Hij was in die tijd een van de eerste bedrijven die reclame maakte voor z'n eigen bedrijf in de openbare ruimte. Dit werd met name uitbundig weergegeven op de zijgevel van het pand Antwerpsestraat 45 (afb 3). Het zal duidelijk zijn dat de zware omlijsting door het bedrijf de Mol zijn geleverd en aangebracht. Deze zijgevel was jarenlang goed zichtbaar voor het verkeer wat van Antwerpen naar Bergen op Zoom ging en is met name ook gebruikt door de Liga fabrieken die zich vlakbij aan de Zuidoostsingel vestigde om reclame te maken.

spinnenwebben met een reliëf van kastanje- en laurierbladeren waarboven een sierband. In de voorgevel zijn verschillende aanzetblokken en hoekblokken verwerkt die fraai zijn geornamenteerd met kastanjebladeren.

De poort (zie afbeelding voorzijde van deze Nieuwsbrief) links naast de gevel maakt onderdeel uit van het ontwerp van de gevel en bestaat uit twee gemetselde pilasters met hardstenen basement met schampstenen en een geornamenteerde bekroning.

Afb 3: De zijgevel van Antwerpsestraat 45 met reclame van het bedrijf de Mol

De smeedijzeren poort heeft zweepslag ornamenten op de spijlen en een bekroning van een kastanjeblad.

Al met al is het zeker de moeite waard de gevel ter plaatse te gaan bekijken. Vooral het balkon is een lust voor het oog en in Bergen op Zoom een bijzonderheid. Ook landelijk want het pand staat niet voor niets op de rijksmonumentenlijst.

De voorgevel is rijk aan ornamenten die een Jugendstil uitstraling vertegenwoordigen. In de hierna volgende beschrijving wordt daar op in gegaan. De bij dit artikel aanwezige foto's illustreren dat.

Op de begane grond zitten boven een hardstenen plint en ter weerszijde van de hoofdentree twee schuiframen met een roeden gedeeld 20-ruitsbovenlicht.

De vensters zijn voorzien van lateien en hardstenen onderdorpels die afgeschuind zijn met gebeitelde spiraalmotieven en knoppen. Boven de entree deur bevindt zich de korfboogvormige kuip (afb. 4) van bovenliggend balkon. De horizontale afsluiting van het portiek, achter de kuip van het balkon, is fraai geornamenteerd met een geometrische decoratie. De kuip zelf kent een decoratie van twee ingekerfde

Afb. 4: korfboogvormige kuip van het bovenliggend balkon

Afb 5: pentekening van Henk Jansen uit: "Bergen op Zoom in zwart/wit"

VOOR UW AGENDA

Lelystad, permanent

Vergane Schepen, nieuwe tentoonstelling over scheepsarcheologie

Flevoland is één van de grootste 'droge' scheepskerkhoven ter wereld. Honderden schepen zijn vergaan in dit gebied wat vroeger de woeste Zuiderzee was. Zo ook de ventjager, een vistransportschip dat begin 18e eeuw voer op de Zuiderzee. Het wrak is het middelpunt van Vergane Schepen, de nieuwe vaste tentoonstelling over scheepsarcheologie bij Nieuw Land. De Zuiderzee was een gigantisch verkeersplein en het "kloppende hart van de economie in de Lage Landen". Het was één van de visrijkste wateren ter wereld en een belangrijke bron van voedsel en inkomsten. Maar...bij slecht weer kon het daar zo spoken dat schepen in nood kwamen en zelfs vergingen. Een aantal schepen was zo zwaar dat zij snel in de zachte zeebodem wegzonken en (voor een deel) behouden bleven. Het resultaat: een scheeps-archeologische schatkamer vol raadsels en ontdekkingen! Met 'Vergane Schepen' laat Nieuw Land bezoekers de mysterieuze en magische achtergronden van de vergane schatten beleven. De tentoonstelling is vanaf 23 juni te zien bij Nieuw Land, in de hiervoor opnieuw ingerichte originele schokbetonschuur uit de Noordoostpolder.

Info: Nieuwland, Oostvaardersdijk 01-13, 8242 PA Lelystad, tel. 0320-260799

Middelburg. 12 en 13 november Reuvsdagen 2009

Eén van de hoogtepunten van het archeologische jaar zijn de Reuvsdagen. Het congres is vernoemd naar Caspar Reuvs (Leiden, 1793-1835), de eerste hoogleraar archeologie ter wereld. Als enige algemeen wetenschappelijk archeologische congres in Nederland brengen de Reuvsdagen archeologen uit alle geledingen en specialismen samen. Kenmerkend voor gastprovincie Zeeland zijn de verschillende relaties van de mens met land en water. De thema's van dit jaar zijn dan ook:

- Kust en achterland,
- Haven en handel en
- Verdediging tegen de vijand.

Kust en achterland

Op velerlei gebied is er een duidelijk verschil tussen kustzones en het achterland. Uitzonderingen daargelaten beperken onderzoeken zich vaak tot delen van een van beiden en wordt de nadruk gelegd op de specifieke eigenschappen van de bestudeerde site of het bestudeerde gebied. In dit thema wordt, in vervolg op de Reuvslezing, aandacht gevraagd voor de relatie tussen kustzones en het achterland. Wat zijn verschillen en overeenkomsten? Hoe zijn die herkenbaar in de archeologische datasets? Wat betekenen kustzones voor het achterland? Op welke wijze worden relaties tussen kust en achterland gelegd en onderhouden?

Haven en handel

Een belangrijke insteek van het archeologisch onderzoek vormt het in kaart brengen van handelscontacten en handelsroutes. Een overzicht van handelscontacten geeft ons immers een beeld van de (culturele en sociale) ontwikkeling en de eventuele welvaart van een samenleving. Vooral in de voorbije eeuwen voerden de handelsroutes over water en namen steden met een haven, zowel aan zee als aan rivieren, een voorname rol in in de ontwikkeling van een gebied. Recentelijk zijn er verscheidene onderzoeken uitgevoerd naar havens, havensteden en handelscontacten.

Verdediging tegen de vijand

Door de eeuwen heen hebben mensen zich verdedigd tegen de vijand, of deze nu bestond uit naburige stammen, expanderende naties of natuurlijke factoren. De wijze waarop men deze verdediging vormgaf is onderwerp van deze sessie. Er kan in dit verband worden gedacht aan concrete verdedigingswerken als stadsmuren, kastelen, landweren, maar ook aan hiermee samenhangende archeologische vondsten als wapentuig en uitrustingsstukken. In het waterrijke Zeeland kan ook speciale aandacht uitgaan naar de meest constante vijand ter plaatse: het water.

Wassenaar t/m 18 oktober

Tentoonstelling 'Archeologie krijgt een gezicht'

Van juni tot en met oktober 2009 organiseert het Pact van Duivenvoorde een reizende tentoonstelling met de titel 'Archeologie krijgt een gezicht'. Deze archeologietentoonstelling laat de regionale geschiedenis zien. Recente, maar ook lang geleden opgegraven voorwerpen, vertellen de verhalen over het leven van mensen uit de Prehistorie, Romeinse tijd en Middeleeuwen. De tentoonstelling belicht de periode waarin een aantal hoofdpersonen leven, aan de hand van archeologische voorwerpen, decorscènes en film. Bijvoorbeeld Kars, zo is de belangrijkste man uit het massagraf van Wassenaar intussen genoemd.

Hij is rond 1700 v. Chr. met elf anderen, mannen vrouwen en kinderen, op brute wijze vermoord in de duinen en daarna door treurende familieleden of burenen met zorg begraven. Het vreedzame beeld dat onderzoekers hadden van de boeren in de duinen tijdens de Bronstijd blijkt dus niet geheel te kloppen. Het overlijden roept nog altijd veel vragen op...

*Raadhuis de Paauw, Raadhuislaan 22,
Wassenaar*

MONTREUIL-SUR MER, EEN HISTORISCHE PAREL AAN DE FRANSE KUST

(Bas ter Stege)

Montreuil-sur-Mer is gelegen in de regio Nord-Pas-de-Calais. Gedomineerd door een burcht en omringd door drie kilometer omwallingen, kreeg de stad de bijnaam 'Carcassonne van het Noorden'. Deze versterkte stad biedt een mooi zicht over de heuvels van Ponthieu en de duinen van de Opaalkust. Het is een van de bijzondere getuigenissen van militaire architectuur in Noord-Frankrijk.

Heilig centrum

De naam Montreuil is afkomstig van de Latijnse benaming 'Monasteriolum', wat klein klooster betekent. Vanaf de Middeleeuwen werd de stad een belangrijk heilig centrum door de aanwezigheid van talrijke relikwieën.

Tot 1204 was Montreuil de enige zeehaven van de Capetingers.

Om de zeeopening te beveiligen, bouwde Philippe Auguste (*zie afbeelding 1*) in het begin van de 13^e eeuw een koninklijk slot en werd ook de stedelijke vestingmuur versterkt.

Afb. 1: Philippe Auguste

Afb. 2

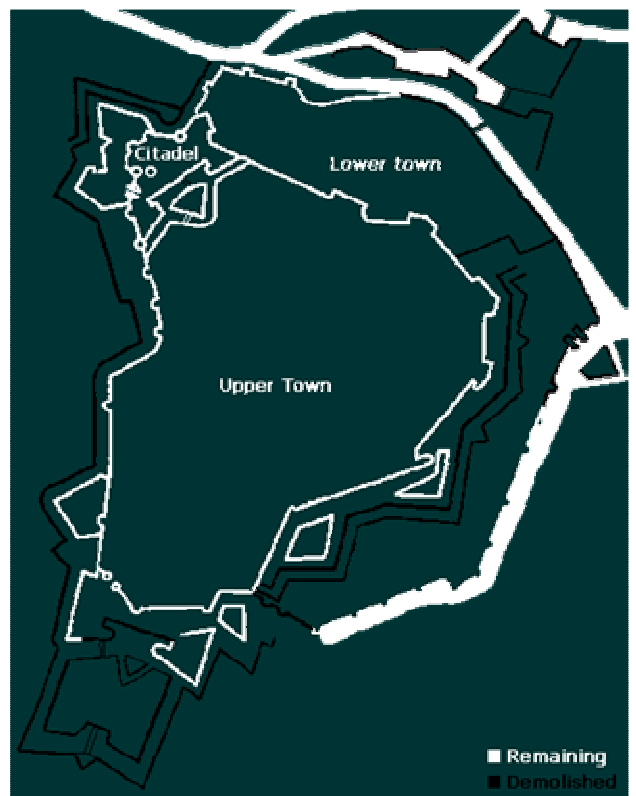
Val van de stad

Aan het einde van de Middeleeuwen veroorzaakten het dichtslibben van de rivier La Canche en de honderd jaar durende oorlog de val van de stad. In juni 1537 werd de stad geplunderd door de soldaten van Charles Quint en Henri VII. Daarna beveelde François I de heropbouw van een nieuwe vestigingsmuur, die 30 jaar later voltooid werd met een citadel, gebouwd op de plaats van het middeleeuwse kasteel. Vanaf de 18^e eeuw werden de vestingen en religieuze gebouwen gerestaureerd.

In de 19^e eeuw verplaatsten de grote verkeersassen zich naar Parijs, Arras en Boulogne waardoor Montreuil op de achtergrond raakte. Gedurende de oorlog van 1914-1918 verbleef het grote Engelse leger in de stad.

De Stadswallen

De eerste stadswallen werden in de 9^e eeuw gebouwd onder leiding van Graaf Helgand II. Ze werden versterkt in de 13^e eeuw. In 1537 veroorzaakten de wallen van de benedenstad de val van Montreuil omdat ze niet aangepast waren aan de vernieuwingen van de artillerie (zie afbeelding 2 en 3) en werden vervangen

Afb. 3

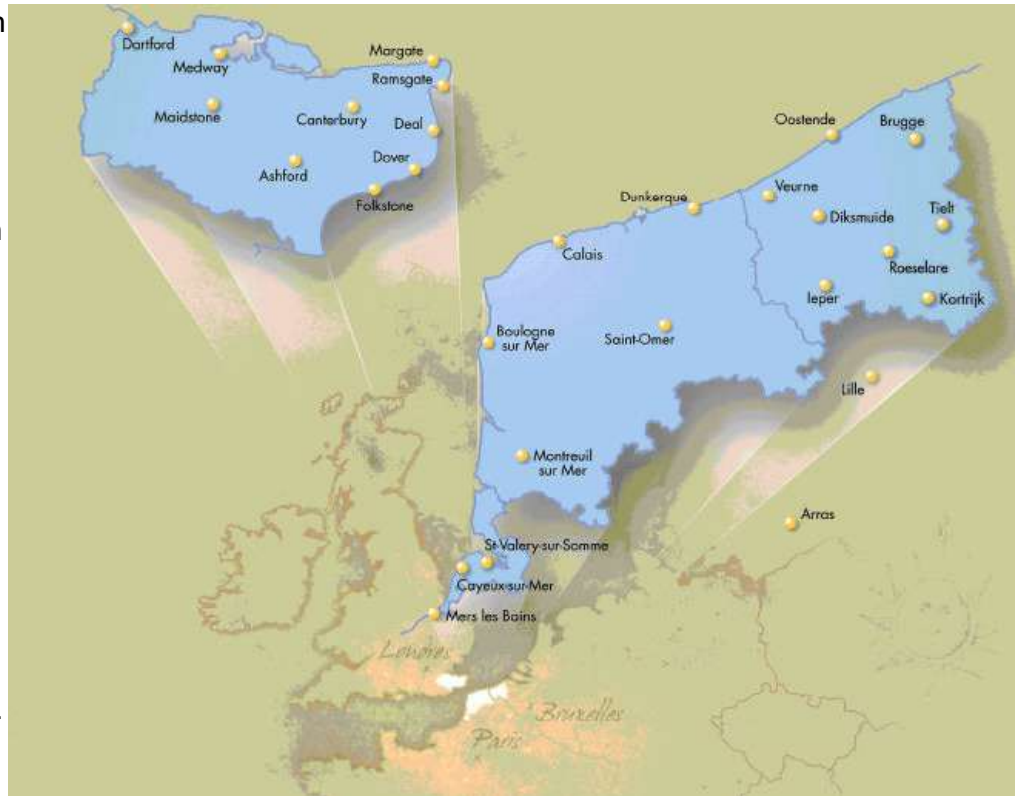
door een bastiaanse verdedigingsmuur (gebouwd door Errard de Bar-Le Duc, Antoine de Ville en Vauban - ingenieurs van de koningen Henri IV en Louis XIII), die de bovenstad isoleerde van de benedenwijken.

De verdedigingsmuur van Montreuil, met een omtrek van 2.800 meter, behoort tot één van de meest complexe vestingswerken in de tijd van de Middeleeuwen tot in de 19e eeuw.

Netwerk van Versterkte Historische Steden

Montreuil-sur-Mer maakt onderdeel uit van het Netwerk van Versterkte Historische Steden (zie afbeelding 4 en 5).

Dit netwerk is een samenwerking van 25 partners in Kent, East Sussex (Verenigd Koninkrijk), Nord-Pas-de-Calais en West-Vlaanderen, allen met elkaar verbonden door hun geschiedenis.

Afb. 4: overzicht van het netwerk

Afb. 5

Afb. 6: overzichtskaart Citadel

De Citadel (zie afbeelding 6 - overzichtskaart)
 De Citadel van Montreuil rijst 50 meter boven het dal van de rivier La Canche uit. De citadel is gebouwd op de fundering van het koninkrijk slot, gebouwd door Philippe Auguste in het begin van de 13^e eeuw. De nabijheid van de Spaanse grens heeft koning Charles IX aangespoord om in de 16^e eeuw een citadel te bouwen die verdedigd werd door vijf vestingen, gericht naar de stad en het platteland. Deze 'burcht' werd meerdere malen verbouwd tot aan de 19^e eeuw en werd ontwapend en gedemilitariseerd in 1929, drie jaar na de klassering als historisch monument.

1. De Poort (zie afbeelding 7 en 8)

De hoofdingang van de citadel bevindt zich in de richting van de stad. De bouwers hebben de nodige hindernissen aangebracht. De poort werd eerst geflankeerd door twee halve bolwerken.

2. Het kasteel van Philippe Auguste (zie afbeelding 9)

Bij de troonsbestijging van Hughes Capet in 987 trad de stad toe tot het koninklijk domein en werd er een kasteel gebouwd.

Tot 1204 blijft Montreuil het enige koninklijke bezit in Noord-Frankrijk.

3. De toren van koningin Berthe (zie afbeelding 10)

Deze toren heeft lang gediend als toegangspoort tot de stad. Men noemde de toren 'de poort van het kasteel' vanwege de nabijheid van het kasteel van Philippe Auguste. De omvang en dikte van de muren zijn het antwoord van de architecten op de ontwikkeling van nieuwe aanvalsmiddelen, in het bijzonder het kanon.

4. De E-toren (zie afbeelding 11)

In de 15^e eeuw zijn de militaire architecten door ontwikkeling in de artillerie gedwongen nieuwe oplossingen te bedenken. Zij ontwikkelden een techniek waarbij grote hoeveelheden grond achter de muren werd gelegd om zo beter bestand te zijn tegen kanonschoten.

Afb. 7 en 8: de poort

Afb. 9: het kasteel van Philippe Auguste

Afb. 10: de toren van Koningin Berthe

Afb. 11: de E-toren

5. De bastions (zie afbeelding 12, 13 en 14)
 Italiaanse architecten losten het probleem van de artillerie definitief op door de uitvinding van het bastion. De holle, ronde torens werden vervangen door gemetselde, vijfhoekige met aarde gevulde verdedigingswerken, met daarbovenop kanonnen. Tussen de bastions bevinden zich de middenwallen. De hoekige bouw van de bastions loste het probleem van de dode hoeken op. Vanaf nu staat de vijand blootgesteld aan geweervuur, ongeacht de plaats waar hij zich bevindt.

6. De witte toren (zie afbeelding 15)
 Deze toren dankt zijn naam aan de witte kalksteen muren. De toren behoorde oorspronkelijk bij de stadsmuren, maar is later bij de citadel getrokken.

7. De weergang (zie afbeelding 16)
 De aanleg van de weergang in de 16^e eeuw maakte een verlaging van de torens noodzakelijk.

De weergang wordt ondersteund door een serie massieve baksteen bogen. De weergang maakte snelle verplaatsing van troepen mogelijk. Ook was er zo de mogelijkheid om potentiële aanvallen te zien aankomen

8. De kazematten (zie afbeelding 17 en 18)
 Gelegen in de boezem van een bastion, bestaan de kazematten uit vijf naast elkaar gelegen zalen met tongewelven. Iedere zaal bestond uit twee niveaus, gescheiden door een verplaatsbare vloer. Deze vloer is nu niet meer aanwezig. Via schietgaten werd de omliggende droge gracht verdedigd.

9. Het arsenaal (zie afbeelding 19)
 De citadel van Montreuil beschikte over een arsenaal, een gebouw waarin wapens en ander militair materieel werd bewaard.

Afb. 12, 13 en 14: de bastions

Afb. 15: de witte toren

Afb. 16: de weergang

Afb. 17 en 18: de kazematten

10. De kapel (zie afbeelding 20)

De kapel stamt uit de 16^e eeuw en is in 1764 verbouwd.

11. Het kruithuis

Het kruithuis is in 1670 gebouwd en is omgeven door een afscheidingsmuur met daarin een toegangspoort en een wachthokje.

Afb. 19: het arsenaal

Montreuil is een historische parel aan de Franse kust en een bezoek meer dan waard.

Verantwoording:

- *Guide Montreuil Sur Mer Ses Sallées, 2008.*
- *De Citadel van Montreuil, 2006.*
- *Wandelen in versterkte steden, Netwerk van Versterkte Historische Steden, 2008.*

Afb. 20: de kapel

EVEN VOORSTELLEN: ELVIRA

Of ik een stukje over mezelf wil schrijven, om mezelf voor te stellen in de nieuwsbrief.... nou, dat is een stuk makkelijker gezegd dan gedaan! Laat ik toch maar een poging wagen enkele 'wapenfeiten' te noteren.

Mijn naam is Elvira Adriaansen en ik ben in mei tijdens de algemene ledenvergadering aangetreden als nieuw bestuurslid van SIDS. Ik ben 31 jaar en woon inmiddels alweer 12 jaar samen met René, waarvan 8 in Halsteren; de laatste 4 jaar in Bergen op Zoom. Verder kan ik nog vertellen dat ik graag zwem, altijd present ben met de Vastenavond en heel graag ontspannen in de tuin een boek lees met onze kat in de buurt. Na 4 jaar PABO heb ik Maatschappijgeschiedenis gestudeerd aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Ik heb daarna 3 jaar bij een historisch onderzoeksbureau gewerkt. Inmiddels werk ik alweer 4 jaar in de Bibliotheek Etten-Leur als Teamleider Publieksdiensten.

Sinds 2003 ben ik ook actief als vrijwilliger bij Stichting Bezichtiging Monumenten (SBM), als gids en bestuurslid; binnenkort alleen nog als gids. Ik heb dan ook inmiddels behoorlijk wat ervaring opgedaan met rondleidingen in o.a. de Gevangenpoort. Via de Poort ben ik in aanraking gekomen met de Bergen op Zoomse archeologie en dus ook met SIDS en in 2006 ben ik lid geworden. Door het lezen van de nieuwsbrieven, het meegaan op excursies en het volgen van de cursus vondstdeterminatie is mijn interesse alleen maar gegroeid. En daarmee dus ook de wil om wat actiever met deze interesse aan de slag te gaan. Ik vind het fascinerend, hoe een klein potje of scherfje van honderden jaren oud in een context geplaatst kan worden en ons zoveel kan vertellen over de geschiedenis en hoe mensen vroeger leefden! Maar ook hoeveel vraagtekens er altijd nog blijven bestaan. Hoe meer we weten, hoe meer vragen we krijgen, lijkt het wel!

Als bestuurslid van SIDS zal ik mezelf o.a. bezig gaan houden met het 40 jarig jubileum in 2011 en het werven van nieuwe leden (via nieuwe doelgroepen). Ik ga ervan uit dat er vast nog wel meer kleine en grotere taken en uitdagingen op mijn pad komen binnen SIDS! Ik sta in ieder geval te popelen om mijn steentje bij te dragen.

EVEN VOORSTELLEN: PIET

Tijdens de laatste jaarvergadering ben ik als nieuw bestuurslid gekozen in het bestuur van SIDS. Graag stel ik mij aan u voor. Mijn naam is Piet Backx, ik ben geboren in 1948 in Nieuw-Vossemeer.

Ik heb na de lagere school, op het Mollerlyceum in Bergen op Zoom mijn middelbaar diploma behaald. In 1970, na mijn militaire dienstplicht vervuld te hebben, ben ik gaan werken bij BAC Color in Steenberghe. Na mijn trouwen (wij hebben twee dochters en drie kleinkinderen) zijn wij uiteindelijk in 1977 in Roosendaal terecht gekomen. Ik ben daar gaan werken bij een woningstichting. Dit was een boeiende en enerverende baan die (gedurende bijna 35 jaar) ook veel van mijn vrije tijd in de avonduren in beslag nam. Ik ben daardoor, ondanks mijn warme belangstelling voor zaken die mij al van kind af aan boeiden, zoals geschiedenis en archeologie, eigenlijk nooit in staat geweest om daarmee in ruime mate actief bezig te zijn.

Dit veranderde in 2006, toen ik in de vroegpensioenregeling terecht kwam. Na eerst een tijd lid te zijn van de (A)rcheologische (W)erkgemeenschap (N)ederland, ben ik in Bergen op Zoom lid geworden van SIDS. Het is een leuke en interessante club waar ik al het nodige aan opgravingswerk en depotwerk heb verricht. Ik voel me er als geboren en getogen Westbrabander thuis en ik ben graag bereid om een tijdje als lid van het bestuur mijn deel aan het archeologisch werk van deze mooie stad en haar rijke historie te kunnen leveren. Na een inwerkperiode zal ik met ingang van 1 januari 2010 het secretariaat overnemen van Wis van Meurs. Ook zal ik met veel plezier een aantal rondleidingen in de Poort en het Depot voor mijn rekening nemen. Met onze voorzitter samen stap ik volgend jaar in het overleg culturele instellingen en tenslotte ga ik deel uitmaken van het regionaal overleg Veiligheidsnetwerkaanpak musea. Wellicht dat ik in de loop van de tijd er zoveel plezier in krijg dat ik er graag nog een paar taken bij neem.

Hou doe en tot ziens.

LEZING JORIS VAN SPILBERGEN

Op donderdag 8 oktober 2009 om 20.00 uur (zaal open om 19.30 uur) houdt Piet Backx een lezing over Joris van Spilbergen. De lezing is gratis toegankelijk en alleen voor onze leden. De lezing wordt gehouden in de achterzaal van de Williamstraat nr. 7 in Bergen op Zoom. Koffie en thee € 1,--.

Joris van Spilbergen (Antwerpen, 1568 - Bergen op Zoom, 1620) was een Nederlands zeevaarder. Voor zijn carrière op zee diende hij als adelborst op kasteel Zeeburg. Daarna werd hij koopman in Middelburg, maar hij ging failliet. Hij voer in 1598 in dienst van Balthazar de Moucheron naar Afrika. De Moucheron zocht een verversingsplaats voor zijn schepen. Van Spilbergen veroverde het eiland Principe op de Portugezen, maar het bleef slechts kort in hun bezit. In 1601 voer hij met drie schepen opnieuw in dienst van De Moucheron naar Indië, en landde als eerste Nederlander op Ceylon, waar hij vriendschappelijke betrekkingen met Koning Vimala Dharma Suriya van het koninkrijk Kandy sloot. Hij keerde in 1604 terug in Nederland. In 1607 diende hij onder Jacob van Heemskerck in de Slag bij Gibraltar om een klaarliggende Spaanse vloot te vernietigen. In deze expeditie speelde hij als administrateur geen actieve rol. Dat Joris van Spilbergen aan zijn reizen niet erg rijk werd, mag blijken uit het feit dat hij in 1609 in Frankrijk werd gesignaleerd, toen koning Henry IV pogingen deed om een Franse Oost-Indische compagnie op te richten.

Joris van Spilbergen verzekerde de Nederlandse gezant Francis van Aarssens in Frankrijk dat hij niet in Franse dienst zou treden, maar dat hij wel enige financiële waardering op prijs zou stellen voor zijn voorgaande prestaties voor de VOC.

Tussen 1614 en 1617 reisde hij in opdracht van de VOC rond de wereld door de Straat Magellaan.

Van Spilbergen heeft van de VOC geen bijzondere waardering gekregen voor de wereldreis en zijn gevechten aan de Zuid-Amerikaanse westkust, noch in geld, noch in woord. Mogelijkerwijs komt dat door roddels of geruchten dat hij zou hebben overwogen naar de Spanjaarden over te lopen. Hij raakte in financiële moeilijkheden, en trok zich terug in Bergen op Zoom. Hij woonde in Het Wolfken, een huis aan de Lange Potterstraat. Daar besteedde hij zijn tijd aan het schrijven van zijn reisverslag, maar hij heeft maar enkele maanden van de publicatie mogen genieten. In januari 1620 overleed hij. Hij werd in de Grote Kerk begraven.

Een boeiende lezing waarvoor wij u van harte uitnodigen.

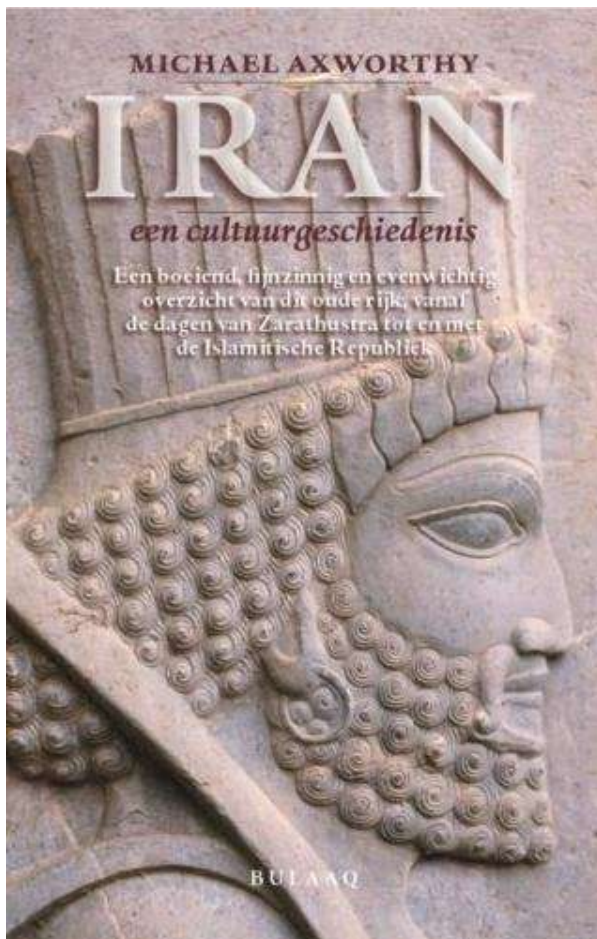
CURSUS VONDSTDETERMINATIE

Deze cursus omvat het leren herkennen van vondsten (voornamelijk aardewerk, maar ook glas, metaal) naar datering en soort. Tevens het krijgen van een goed beeld van gebruiksvoorwerpen door de eeuwen heen. Cursusleider is drs. Marco Vermunt, gemeentelijk archeoloog en de cursus wordt gegeven in het Gemeentelijk Archeologisch Depot, Wassenaarstraat 59, 4611 BT Bergen op Zoom. De cursus beslaat drie avonden en wordt gehouden op de woensdagen **4, 18 en 25 november vanaf 20.00 tot ca. 22.00 uur**. De prijs bedraagt € 5,-- voor leden en € 15,-- voor niet-leden, inclusief koffie/thee en een cursusreader (maximale deelname 8 personen). Voor de cursus is geen specifieke voorkennis vereist. U kunt zich tot uiterlijk 10 oktober a.s. opgeven voor deze cursus bij Ank van der Kallen, Nieuwstraat 4, 4611 RS Bergen op Zoom, tel. 0164-265158, email: vanderkallen@home.nl. Aanmeldingen worden op datum van binnenkomst afgewerkt. Mocht de cursus vol zijn geboekt, dan kunt u op een wachtlijst worden geplaatst.

BOEKENNIEUWS

Iran, een cultuurgeschiedenis

Dit boek vertelt de glorieuze geschiedenis van Iran, een van de oudste beschavingen van de wereld. De auteur Micael Axworthy begint bij het Achaemenidische Rijk van Cyrus de Grote (zesde eeuw v.Chr.), en eindigt met de Islamitische Republiek. Hij laat op fraaie wijze de eigenheid van de Iraanse identiteit zien, waarbij nadruk ligt op de culturele, godsdienstige en intellectuele aspecten, en de mensen die er vorm aan gaven en geven. In de tijd dat opeenvolgende dynastieën in oorlog waren met Byzantium schreef Ferdowsi zijn magistrale Boek der koningen, en terwijl de islam geleidelijk bezit nam van Perzië maakten dichters als Sa'di, Hafez en talrijke anderen voor eeuwig naam.

Modern Iran is weliswaar een islamitisch land, maar nog geen twee procent woont het vrijdaggebed bij, en hoewel vrouwen aan strenge kledingvoorschriften zijn gehouden maken zij zestig procent uit van de jongeren die de universiteiten bevolken.

Michael Axworthy is verbonden aan het Instituut voor Arabische en Islamitische Studies van de Universiteit van Exeter. Hij werkte van 1986 tot 2000 in de Britse diplomatieke dienst, en van 1998 tot 2000 als hoofd van de Iran-sectie van het Britse Gemenebest. Hij is de auteur van *The Sword of Persia*, een biografie over de Perzische vorst Nadir Shah. Hij publiceert regelmatig over Iraanse geschiedenis.

ISBN: 9789054601555; 396 blz.;

Prijs: € 29,50

Wieringen Waddeneiland op het droge

In dit boek heeft Jan Stobbe het ontstaan van het landschap en de archeologische vondsten op Wieringer grondgebied gebundeld. Enkele recente vondsten, waarover nog niet eerder is gepubliceerd, zoals een gouden munthanger en een mantelspeld uit de tiende eeuw komen er ook in voor. In het boek staan bijzondere feiten. Zo is het niet algemeen bekend dat het klimaat op Wieringen ooit subtropisch was en er nijlpaarden langs de kust zwommen! Met omschrijvingen van de ijstijden toen er wolharige mammoeten leefden op Wieringen en de warmere tijden waarin er zelfs nijlpaarden rondzwommen, maakt Stobbe een link naar het actuele klimaatvraagstuk over opwarming van de aarde.

ISBN: 789087410162; Paperback, 96 blz.;

Prijs € 17,90

Een vrouwengraf bij Koningsbosch en de Midden La Tène-periode in Zuid-Nederland. (Zuidnederlandse Archeologische Rapporten, 34).

In dit rapport wordt in de eerste plaats verslag gedaan van een waardestellend proefsleuvenonderzoek op de locatie waar een amateurarcheoloog de inventaris van een vrouwengraf ontdekte. Van het graf werden tijdens het waardestellend onderzoek niet meer dan enkele stukjes houtskool en crematie aangetroffen. Het lijkt er op dat het graf geen deel uitmaakt van een groter Late IJzertijdgrafveld (als de vindplaatsen beschreven in ZAR 28 en 32) en mogelijk zelfs in de omgeving van bewoning heeft gelegen. De door Restaura vakkundig gerestaureerde voorwerpen worden uitvoerig beschreven. Het betreft twee bronzen enkelringen (Buckelringe), een plastisch versierde gordelhaak, een ijzeren Midden La Tène-mantelspeld en enkele kleinere bronsfragmenten. De voorwerpen dateren het graf in het begin van de periode La Tène C, de latere 3de eeuw voor Chr. Het laatste deel van het rapport gaat in op de betekenis van de vondsten.

De plastisch versierde gordelhaken van Koningsbosch en Heel, en dito armringen van Wessem, Koningsbosch-Voelslak en Posterholt, kunnen als regionale producten worden beschouwd. Andere categorieën binnen de materiële cultuur, zoals ijzeren Benstrup-fibulae en zevenribbige La Tène-armbanden, zijn zowel in Limburg, het Nederlandse Rivierengebied en het Duitse Mittelgebirge vervaardigd. De materiële cultuur van La Tène C toont derhalve dat het bij de 'latènisering' gaat om een creatieve toe-eigening van artefacten en stijlen door regionale groepen en dat deze deel uitmaken van tamelijk wijdreikende uitwisselingsnetwerken.

ISBN: 9789086140923, Prijs € 10,--

Koken - Over de oorsprong van de mens
Nieuwe theorie over de oorsprong van de mens

Waar komen we vandaan? Wat onderscheidt ons van de dieren? Antropologen en biologen zoeken de verklaring in onze evolutionaire geschiedenis. Na vele decennia waarin een bevredigend antwoord op zich liet wachten, biedt dit boek een even verrassende als overtuigende verklaring voor het ontstaan van de mens, zo'n twee miljoen jaar geleden.

Het leren beheersen van vuur en vooral het koken van voedsel boden onze voorouders ongekende voordelen: een veiliger leven op de grond en voedzamer voedsel. Een fundamentele verandering van de anatomie en de hersenen was het gevolg. Het leven rond een kampvuur, het verzamelen van voedsel en het bereiden ervan, maakten de mens echter ook kwetsbaar. Een nieuwe sociale structuur was het gevolg: het huishouden. Richard Wrangham maakt op heldere wijze duidelijk dat door de beheersing van vuur en het koken van voedsel apen mensen werden.

ISBN: 978 90 468 0586 2; 272 blz.

Prijs: € 19,95

Amsterdam en de grachtengordel

Omdat de grachtengordel van Amsterdam op weg is om Werelderfgoed te worden heeft oud-conservator Bakker van het stadsarchief nog

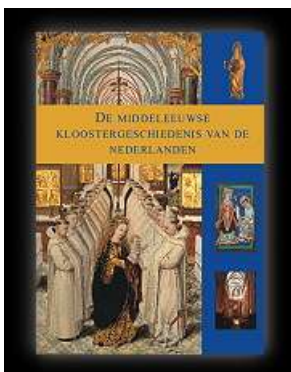

even kort op een rij gezet wat deze koopmanswijk zo uniek maakt. Waar elders in Europa adellijke paleizen de steden domineerden, drukten in onze Gouden Eeuw

fraaie burgerwoningen hun stempel op Amsterdam. Strook voor strook is de gordel uit het zompige laagveen opgetrokken, waarbij de modder uit de grachten diende als ophogingsmateriaal. Een nog steeds functionerend stelsel van bruggen en sluizen regelde verkeersstromen en waterpeil. Elders in Europa kwam het ook nauwelijks voor dat de straten en achtertuinen zo ruim met bomen beplant waren. Inmiddels zijn steeds meer aangewaarde bedrijven weer uit de grachtengordel weggetrokken. Daardoor krijgen bedrijfspanden tegenwoordig weer hun oorspronkelijke woonbestemming terug. In het boek worden historische afbeeldingen tegenover hun hedendaagse tegenhangers gezet.

ISBN 978 90 6868 5053, Prijs € 19,50

De Middeleeuwse kloostergeschiedenis van de Nederlanden

Een grote wens van het Klooster Ter Apel is in vervulling gegaan. Het eerste deel van een serie boeken over de geschiedenis van de kloosters in Nederland is klaar. Dit boek vertelt het grote verhaal van al die

geestelijke ordes, die vele eeuwen nadrukkelijk aanwezig waren in de Lage Landen. Dat verhaal begint met Willibrord, die het christendom in deze streken bracht.

Nederland telde in de volle middeleeuwen meer dan zeshonderd kloosters!

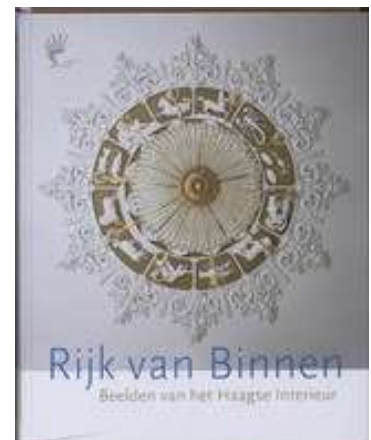
Hoe die kloosters landerijen verwierven en zo economische machtsfactoren van jewelste werden, hoe de monniken actief waren in het onderwijs en op andere sociale terreinen, het wordt allemaal beschreven. Een hoofdstuk is gewijd aan de architectuur van al die mooie en minder mooie gebouwen.

Het boek is leesbaar, telt vele en mooie foto's en neemt de lezer mee naar een tijd, die ver van ons af staat.

ISBN 978 90 400 83730, Prijs € 24,95

Rijk van binnen, beelden van het Haagse interieur

Het interieur is altijd een belangrijk visitekaartje geweest voor zijn bewoners. Opvallend is hoe ook in vorige eeuwen het modebeeld snel kon veranderen en de interieurs een geheel

ander uiterlijk kregen. Kunsthistorica Botine Koopmans leidt u aan de hand van tekst en beeld door de Haagse interieurs vanaf de Middeleeuwen tot en met de na-oorlogse wederopbouwperiode. Ze beschrijft onder andere de Ridderzaal uit 1295 met zijn imposante kap, Marots overweldigende hermen uit 1697 in de Treveszaal, de ranke gietijzeren galerijen van de bibliotheek in het Ministerie van Justitie uit 1883, enz.

ISBN 978 90 79156 061, Prijs € 19,50

De nieuwsbrief moest deze keer archeologische artikelen van "eigen bodem" missen. Onze twee heren die altijd de archeologische artikelen voor hun rekening nemen, waren in verband met drukte en vakantie niet in staat om copy voor onze nieuwsbrief aan te leveren. De redactie gaat er dan ook zondermeer van uit dat zij voor de december editie klinkende artikelen zullen aanleveren.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Nieuwe bestuursleden

We zijn ontzettend blij met de uitbreiding van ons bestuur met Elvira Adriaansen en Piet Backx. In deze nieuwsbrief hebben zij zich al kort aan u voorgesteld. We heten ze van harte welkom en hebben alle vertrouwen in een goede samenwerking. Hiermee is ons bestuur weer op volle sterkte van 5 leden.

Wis van Meurs heeft echter te kennen gegeven dat dit zijn laatste jaar wordt binnen ons bestuur. Hij heeft er dan twee volle termijnen opzitten. Dit betekent dat we in maart 2010 weer behoefte hebben aan uitbreiding. Graag willen we het bestuur op volle sterkte houden, zeker gelet op alle activiteiten die door onze Stichting worden ontplooid. U wordt daarom van harte uitgenodigd u nu al op te geven voor een bestuursfunctie. Jan Hopstaken (tel. 241019) of Ank van der Kallen (tel. 265158) zijn graag bereid u alle informatie te geven.

Pottenkijkers

Met ons schoolproject "Pottenkijkers" zijn we ons achtste jaar ingegaan. Onze stichting bezoekt met dit succesvolle schoolproject elk jaar alle groepen 6 van het basisonderwijs in de gemeente Bergen op Zoom. Dat is mogelijk dankzij de enthousiaste inzet van vrijwilligers. Els Verpalen heeft aangegeven dat het schooljaar 2009/2010 haar laatste jaar wordt. Wij zijn nu dus op zoek naar een nieuwe vrijwillig(st)er. Het eerste schooljaar 2009/2010 kan er (als 'inwerkperiode') met de andere vrijwilligers meegedraaid worden om in het schooljaar 2010/2011 zelfstandig aan de slag te gaan. Als u denkt: 'dat lijkt me wel leuk' en dit ca. 6 tot 8 keer per jaar wilt doen, meldt u dan aan bij Ank van der Kallen (tel. 265158, email: vanderkallen@home.nl).

Open dag Gemeentelijk Archeologisch Depot

Op zaterdag 17 oktober van 11.00 tot 16.00 uur wordt er een open dag georganiseerd op het Gemeentelijk Archeologisch Depot. Hiervoor zijn behoorlijk wat vrijwilligers nodig, minimaal 8 personen voor toezicht: 3 mensen in het grote depot, 3 mensen in de werkruimte en 2 'vliegende keeps'. Het liefste zouden we echter met ongeveer 12 mensen willen zijn omdat we bezoekers ook graag de werkzaamheden, zoals wassen, puzzelen, nummeren, gipsen, enz. willen laten zien. Meldt u daarom massaal aan bij Ank van der Kallen (tel. 265158, email: vanderkallen@home.nl).

COPY

Heeft u ook, zoals Bas ter Stege in deze nieuwsbrief, iets bijzonders te vertellen over uw vakantieverblijf? Aarzel dan niet en stuur uw copy met foto's in. De sluitingsdatum voor onze nieuwsbrief december is: **donderdag 26 november 2009.**

Colofon

Nieuwsbrief Archeologie en Monumenten Bergen op Zoom is een uitgave van de Stichting In den Scherminckel te Bergen op Zoom en verschijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie

Ank van der Kallen
Nieuwstraat 4
4611 RS Bergen op Zoom
0164 - 26 51 58
vanderkallen@home.nl

Bestuur SIDS

Jan Hopstaken (voorzitter)
Wis van Meurs (secretaris)
Ank van der Kallen (penningmeester/
ledenadministr.)

Elvira Adriaansen
Piet Backx

Website

www.scherminckel.nl

Adres Gemeentelijk Archeologisch Depot
Wassenaarstraat 59, 4611 BT Bergen op Zoom,
tel. 0164 - 247138

© Copyright 2006

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de Stichting In den Scherminckel